

Walter Elias (Walt) Disney **120. godišnjica rođenja i 55. godišnjica smrti**

"Svi se naši snovi mogu ostvariti ako ih imamo hrabrosti slijediti."

"Doista se nadam da nikada nećemo zaboraviti jednu stvar – da je sve počelo mišem."

Walter Elias "Walt" Disney (Hermosa, Chicago, Illinois, SAD, 5. prosinca 1901. – Providence Saint Joseph Medical Center, Burbank, Kalifornija, SAD, 15. prosinca 1966.), američki autor crtanih filmova, animator, režiser, scenarist i producent, bio je četvrto od petero djece u siromašnoj obitelji, gdje mu je otac Elias imao vlastiti građevinski posao i radio kao stolar za nadnicu od samo jednog dolara dnevno, a majka Flora bila je učiteljica. Imao je trojicu starije braće – Herberta, Raymonda i Roya te mlađu sestru Ruth.

Njegovo djetinjstvo ne može se nazvati sretnim. Otac je često tukao dječake, navodeći činjenicu da je tjelesno kažnjavanje najbolji odgoj. Majka se pokušavala brinuti o svojoj djeci na podržavajući način te nikada nije stala na očevu stranu. Prakticirala je čitanje priča prije spavanja, što je malenog Walta tješilo i uvodilo u svijet fantazije.

Crtanje mu počinje biti bijeg od stvarnosti te se ta ljubav posebno razvija nakon što se s obitelji 1906. godine preselio u gradić Marceline (Missouri). Kasnije je u životu govorio da se bolje sjeća životinja s farme, nego mnogih osoba koje je u to vrijeme sretao i upoznao. Jedan od susjeda, stariji veteran, dr. Sherwood, platio je Waltu 25 centi da mu nacrtava konja na komadu papira. Kasnije je Disney vjerovao da ga je uspješan portret kobile dr. Sherwooda potaknuo da postane umjetnik. Kako su živjeli u blizini željezničke pruge Atchison, Topeka i Santa Fe, zaljubio se u vlakove. Počeo je crtati i prodavati stripove sa sedam godina.

Kad je imao osam godina, 1911., obitelj se ponovo preselila u Kansas City (Missouri), gdje Walt upisuje gimnaziju Benton. Počinje crtati karikature, inspiriran karikaturama i ilustracijama iz novina. Otac strogo osuđuje njegovu želju za umjetnošću.

Vrlo teške prilike u porodici Disneyevih primorale su Eliasa da počne distribuirati novine "Kansas City Star", a sinovi, Roy i devetogodišnji Walter, pomagali su mu ujutro i navečer. Pronašavši nove čitatelje, Walter je, zaobilazeći oca, kupovao dodatne primjerke izdanja od redakcije, distribuirao ih i time počeo zarađivati svoj prvi džeparac.

Uz sve obaveze koje je preuzeo kako bi pomogao porodici, Walt redovno pohađa gimnaziju Benton. Tu je upoznao Waltera Pfeiffera, koji ga je uveo u svijet pokretnih sličica. Pfeiffer je postao Disneyev prvi najbolji prijatelj. Nije prošlo dugo i Walt je provodio više vremena kod prijatelja nego u svojoj kući. Dečki su sav svoj džeparac potrošili na odlaske u kino.

Paralelno polazi i Akademiju lijepih umjetnosti na Kansas City Institutu, a ljubav prema crtanju ga je toliko opčinila da upisuje i različite večernje i dopisne tečajeve crtanja te usporedo uči i vježba crtanje karikatura.

Godine 1917. otac Elias u Chicagu je kupio dionice firme koja je proizvodila žele. Zbog toga se porodica ponovo preselila, a Walt je krenuo u McKinley srednju školu gdje je pohađao satove crtanja i fotografije. Tu je dobio posao crtača za školske novine te je sudjelovao u izradi školskog stripa u kojem je oslikavao patriotske crteže vezane za Prvi svjetski rat. Pored škole, išao je i na The Chicago Academy of Fine Arts.

S navršениh 16 godina ispisao se iz škole kako bi se pridružio vojsci. Nije bio primljen jer je bio maloljetan. Krivotvorio je rodni list i uspio se pridružiti Crvenom križu s kojim je poslan 1918. godine u Francusku, gdje je godinu dana radio kao vozač ambulantskog vozila. I tu Disney ne prestaje s crtanjem. Za umjerenu naknadu vojnicima na bluzama crta vojne križeve, oslikava vozila hitne pomoći kada bi mu bilo dosadno, a ponekom vojniku od novog je šljema bojama napravio "stari šljem", koji izgleda kao da je vojnik "prošao" mnoge bitke.

Po završetku Prvog svjetskog rata, 1919., vratio se iz Europe kući. Otac mu našao posao koji mu se nije svidio te mu je odrješito rekao da želi postati umjetnik.

Neslaganje s ocem uvjetovalo je da se Walt vratio u Kansas City. Prvo je dobio posao u jednom restoranu, koji je trebao smiješne reklamne crteže u obliku natpisa. Zatim se zapošljava kao umjetnik-amater u reklamnoj agenciji "Pesmen-Rubin Art". Uz rad u agenciji, Disney surađuje s mnogim listovima u Americi, crta ilustracije i karikature, reklame za novine, časopise i kina, kazališne programe i kataloge. Tu je upoznao Uba (Ubbe Ert) Iwerksa, budućeg poslovnog partnera. U siječnju 1920. godine prodaja u Pesmen-Rubin Artu pala je te su Disney i Iwerks otpušteni.

Njih su dvojica iste godine osnovali tvrtku "Iwerks-Disney Commercial Artists". Kako nisu imali dovoljno klijenata, posao je propao. Disney se preselio u Los Angeles kako bi zaradio novac i sa željom da postane redatelj. Kada mu ni to nije pošlo za rukom, vratio se onome što je najbolje znao – crtanju. Iznajmljuje kameru i reflektore te je uz pomoć posuđene knjige o animacijama od 1921. počeo eksperimentirati kod kuće (garaža) i crtati svoje prve samostalne crtane filmove. Tu su mu česti gosti bili i miševi. Disney je kod naručitelja radova prepoznat kao vrstan umjetnik i narudžbe pljušte sa svih strana. Za kazalište Franka Newmana napravio je kratke crtane filmove pod imenom "Newman's Laugh-O-Grams". Kako više nije stizao sve poslove sam odrađivati daje oglas u novine tražeći mladiće koji žele raditi i učiti tehniku crtanja i stvaranja crtanog filma. Tijekom svog postojanja studio je uspio objaviti sedam crtića, interpretacija starih bajki ("Mačak u čizmama", "Crvenkapica" ...).

Walt se zainteresirao za animirane filmove Maxa Fleischera u kojima kombinira animaciju sa stvarnim snimanjem. Lik iz crtanog filma ulazi u stvarni svijet. Disney je iskoristio Fleischerovo inovativno rješenje na drugačiji način, uveo je stvarnog junaka u svijet crtanog filma, što je bilo puno kompliciranije. U to vrijeme javlja mu se stomatolog McCrum sa zahtjevom za snimanje kratkog videozapisa o zdravlju zuba. Tako je rođen "Zub Tommyja Tuckera", a nekoliko godina kasnije snimljen je još jedan video, pod nazivom "Clara četka zube", koji kombinira animaciju i akciju uživo.

Walt je od djetinjstva volio knjigu "Alisa u zemlji čudesa", pa je odlučio uprizoriti crtane filmove "Alice Comedies" sa sudjelovanjem lika djevojčice Alice. Rad na ovom projektu bio je neizdrživo stresan. Walt više nije mogao ostajati budan noću, pa je angažirao svoja dva prijatelja koji su studirali u istoj umjetničkoj školi kao i Disney, ambiciozne umjetnike Rudolpha Isinga i Hughha Harmana. Kratki crtani filmovi s Alice bili su popularni među gledateljima neko vrijeme, ali projekt je osmišljen prekasno da bi spasio kompaniju, te je ona otišla u stečaj 1923. godine.

Walt je uz financijsku pomoć brata Roya otišao u Hollywood u srpnju 1923. godine s 40 dolara u džepu. Njegovi pokušaji da proda "Alice Comedies" bili su bezuspješni sve dok nije čuo za Margaret J. Winkler, distributerku filmova iz New Yorka. U listopadu su potpisali ugovor za dvije nove sezone po šest epizoda "Alice Comedies". Walt iznajmljuje garažu svog ujaka Roberta u koju smješta potrebnu opremu za proizvodnju crtića, kupljenu novcem posuđenim od brata Roya. Roy postaje Waltov partner. Zajedno su osnovali "Disney Brothers Cartoon Studio". Walt Disney potpisao je ugovor s Margaret J. Winkler, 16. listopada 1923. te se ovaj datum smatra danom osnivanja "Walt Disney" kompanije za stvaranje filmova. Pokazalo se da je novo ime bilo sretnije za braću. U srpnju 1924. godine i Iwerks se, na nagovor braće, preselio u Hollywood.

Walt Disney i Lillian Bounds, zaposlenica studija koja se bavila lijevanjem boja, odnosno bojanjem likova koje je stvorio Walt, vjenčali su se 13. srpnja 1925. godine.

Godine 1926. Margaret J. Winkler svoju je ulogu u stvaranju serijala o Alice predala svom suprugu, filmskom producentu Charlesu Mintzu. Serija je trajala do srpnja 1927. godine. Nakon što je Mintz zatražio novi materijal koji bi mogao predstaviti studiju "Universal Pictures", Disney i Iwerks stvorili su serijal od 26 epizoda "Oswald the Lucky Rabbit" (Oswald, sretni zec). U veljači 1928. godine Disney se nadao većem honoraru za Oswaldov serijal, ali ga je Mintz planirao platiti još manje. Nakon što je Mintz zaprijetio da će osnovati svoj studio u kojem će serijal stvarati sam ako Disney ne prihvati manju plaću, Walt je izgubio većinu osoblja, osim

Iwerksa. Filmovi su studiju donijeli veliki uspjeh, no 1928. njihovi su distributeri M. J. Winkler i Charles Mintz prisvojili prava na lik zeca i Waltu uskratili prava za film.

Jednom prilikom, vraćajući se sa ženom Lillian vlakom s nekog putovanja, Disney se prisjetio miša kojeg je hranio u garaži dok je radio crtane filmove i odlučio da mu glavni junak u autorskom crtanom filmu bude baš on – miš. Ushićeno je rekao supruzi da će ga nazvati Mortimer Maus, ali se to ime, poprilično arhaično i nimalo zvučno, čak i ružno, nije svidjelo Disneyevoj supruzi te su odlučili da se novi junak zove – Mickey Mouse. Uz asistenciju svog glavnog suradnika Uba Iwerksa, koji je prepravio originalne crteže kako bi lik bilo lakše animirati, 1928. godine svijet je ugledao najpopularniji miš u povijesti čovječanstva.

Prvi film o Mickeyju Mouseu zvao se "Swift Airplane". Bio je to crtani film u kojem se u pozadini puštala glazba. Godine 1928. godine objavljena je i serija crtanih filmova "Genijalne simfonije" sa zvučnim efektima u kojima Walt dokazuje kako ima izvrsne glazbene sposobnosti. Prvi pravi zvučni film o Mickeyu, "Steamboat Willie", postigao je veliki uspjeh (prvi je put prikazan 18. 11. 1928. godine). Zanimljivo je kako je Disney Mickeyju posuđivao glas od 1928. do 1947. godine, počevši od kratkog filma "Karnival Kid" (1929.).

Godine 1930. izlazi prva serija stripova o Mickey Mouseu. Sve je to donijelo dobar novac, i što je najvažnije, pridonijelo je promociji crtanih likova. S vremenom su uz Mickeyja i drugi likovi u poznatoj franšizi postali junaci vlastitih serija. Pluton se pojavio 1930. godine. Goofy (Šiljo) pojavio se dvije godine kasnije, 1932. godine. Donald Duck (Pajo Patak) stvoren je 1934. godine. Crtić u boji "Cvijeće i drveće" iz serije "Silly Symphonies" 1932. godine osvojio je prvi Oscar za studio kao najbolje nacrtan film. Iste mu je godine uručen i Oscar za Mickeya Mousea. Do kraja predratnog desetljeća, Disneyevi crtani filmovi svake su godine dobivali Oscara.

Ubrzo je uslijedio raskol između Disneya i Iwerksa, koji je smatrao da ga Disney izrabljuje te svojata njegov rad. Međutim, Disneya ništa nije moglo pokolebati na putu do uspjeha.

Pokazalo se da likovi iz crtića mogu postati i dobar izvor dodatnih prihoda. Jednom je neki biznismen iz New Yorka ponudio Disneyju 300 dolara za dopuštenje da na nalivpera stavi Mickeyjevu sliku. Waltu je trebao novac, pa je dragovoljno pristao na ponudu. Nakon toga su se portreti Mickeyja Mousea i drugih Disneyevih likova počeli pojavljivati posvuda: na tanjurima i četkicama za zube, ručnicima i školskim bilježnicama, omotima od slatkiša i tapetama za dječje sobe.

Crtani film "Tri prašćića", objavljen 1933. godine, s pjesmom "Tko se boji vuka još?" postaje neslužbena himna zemlje usred Velike depresije.

Godine 1933. Walt i Lillian napokon su dobili kćer Diane Marie Disney. Obitelj nije uspjela dobiti drugo zajedničko dijete te su 1937. odlučili usvojiti nekoliko mjeseci staru djevojčicu (rođenu krajem 1936. godine). Nazvali su ju Sharon Mae Disney (Lund).

Godine 1934. Walt je počeo raditi na svom prvom dugometražnom animiranom filmu "Snjeguljica i sedam patuljaka". Ovaj je projekt bio vrlo ambiciozan i uključivao je stvaranje sedam koluta akcije u Technicoloru. Disney je predstavio svoju inovaciju, multiplane kameru, stroj koji je uspio fotografirati likove i postavke kroz nekoliko ravni, dajući ovom animiranom crtiću višedimenzionalni efekt. Premijera se održala 21. 12. 1937. godine. I za ovo je ostvarenje nagrađen s Oscarom, a dobio je i sedam malih kipova Oscara, po jednog za svakog patuljka.

Unatoč brojnim uspjesima i povećanju studija, put do uspjeha nije išao glatko. Crtani filmovi s jednim kolutom nastavili su se prikazivati zajedno s cjelovečernjim ostvarenjima, posebno "Ferdinand Bik" (1938.). Crtani filmovi "Pinokio" (dva Oscara) i "Fantazija" (1940.) nisu postigli željeni uspjeh i studio su doveli na rub propasti.

Za Disneya je radilo oko 1300 ljudi. Crtali su animirane likove šest dana u tjednu, plaća je bila malena, a nakon što bi crtani film ili film bili gotovi, njihova imena nisu bila navedena na objavnoj špici. Disney je od svojih radnika tražio da ubacuju karticu u kontrolni uređaj čak i kada su odlazili popiti vodu ili na toalet. Radnici su se 1941. godine organizirali u štrajk koji je trajao devet tjedana. Na kraju je Walt bio prisiljen pregovarati sa zaposlenicima oko uvjeta rada.

Nakon velikog uspjeha filma "Dumbo" 1941./42. godine, studio je zaposjela vojska te se tvrtka morala usmjeriti na izradu filmova za podizanje morala.

Do kraja 1940-ih godina studio se oporavio, a uspjesi su se nastavili nizati, klasici "Trnoružica", "Bambi" (1942.), "Knjiga o džungli", "Avanture Ichaboda i gospodina krastače" (1949.)... Godine 1950. pojavljuju se "Pepeljuga" i akcijski film uživo pod nazivom "Otok s blagom", a slijede "Alisa u zemlji čudesa" (1951.), Peter Pan (1953.), "Dama i skitnica" (1955.), "Uspavana ljepotica" (1959.) i "101 Dalmatinac" (1961.). Slijedi film sa živim glumcima i animiranim likovima "Mary Poppins" (1964.). Sve u svemu, ovaj studio uvodi više od stotinu novih likova u svijet animiranih filmova.

Studio Walta Disneya preselio se i na male ekrane te je 1950. godine nastao prvi televizijski specijal "One Hour in Wonderland", a iste je godine Walt počeo voditi vlastitu emisiju "Disneyland" u kojoj je upoznao publiku sa svojim animiranim likovima. Tvrtka Disney započela je s proizvodnjom televizijskog programa, postavši jedan od pionira crno-bijele, a zatim i televizije u boji u Sjedinjenim Državama. Serija o Disneylandu promijenila je ime nekoliko puta, na američkim ekranima trajala je 29 godina, a prikazivana je isključivo u udarnom terminu. Godinu dana kasnije dogodio se poznati debi (*debut*) Kluba Mickey Mouse u kojem su mnoge buduće zvijezde američkog *show businessa* učinile prve korake.

Od 1953. do 1959. godine Disneyev tim, s Waltom kao producentom, snimio je i niz filmova u boji o prirodi, želeći publici usaditi želju o zaštiti njezine vrijednosti. Radi se o sedam dokumentarnih filmova, objedinjenih u seriju "Avanture istinskog života".

Disney je sve manje vremena posvećivao animaciji, a sve više drugim projektima. U šesnaest godina Disney je nadgledao proizvodnju šezdeset i tri živa akcijska filma. Slijede projekcije brojnih filmova koji su izašli iz njegovog studija, kao što su "Otok s blagom" (Treasure Island), "Klopka za roditelje" (Parents trap), "Mary Poppins", "Robin Hood"...

Originalni film "Mary Poppins", autorice P. L. Travers, izgledao je puno drugačije prije nego što je došao u ruke Walta Disneyja. Unio je brojne promjene i dodao nove likove kao što su animirani pingvini. Navodno je Travers za vrijeme premijere, 1964. godine, cijelo vrijeme plakala dok je gledala "svoj" film. "Mary Poppins" osvojio je pet Oscara, što ga čini najnagrađivanijim Disneyevim filmom.

Postupno je talentu Walta Disneya postalo tijesno u filmskom i televizijskom poslu. Šetajući sa svojim kćerima, Walt je često odlazio u zoološke vrtove, na karnevale i druge zabavne događaje. Dok su se djeca vozila na vrtuljku, otac je strpljivo sjedio na klupi i čekao da se kćeri zabave. Zaključio je da Americi nedostaje mjesto na kojem bi bilo zanimljivo i odraslima i djeci provoditi vrijeme. Ideja o izgradnji zabavnog parka "Disneyland" nastala je na jednom od brojnih Disneyevih putovanja. Htio je stvoriti tematski park gdje bi se njegovi zaposlenici igrali s djecom, a najveća mu je želja bila da bude okružen željeznicom. Tako je nastao prvi tematski park na svijetu, otvoren 17. 7. 1955. godine u gradiću Anaheimu, južno od Los Angelesa, u kojemu su oživjeli Disneyevi animirani junaci.

Svestrani Walt dizajnirao je i ceremoniju otvaranja i zatvaranja zimskih olimpijskih igara 1960. godine te Svjetskog sajma 1964. godine.

Iako je Walt bio strastveni pušač, uvijek je pazio da ne puši kada su u blizini djeca. Pušio je tri kutije nefiltriranih cigareta dnevno, palio je jednu cigaretu za drugom. Planirao je izgradnju većeg zabavnog parka "Disney World", ali mu je u studenom 1966. dijagnosticiran rak pluća. Walt se počeo osjećati loše te je odveden u bolnicu gdje je umro 15. prosinca 1966., deset dana nakon 65. rođendana.

Poznato je da je Disneya oduševljavala genetika i razvoj tehnologije te nije mali broj onih koji vjeruju da se prije smrti dao zamrznuti. Prema pobornicima krio tehnologije, nakon što bi se pronašao lijek, zaleđenu osobu bi odledili, dali bi joj lijek i ona bi dalje živjela. Prema nekim teorijama Disney je zaleđen i čuva se u originalnom "Disneylandu" koji se nalazi u Kaliforniji, u dijelu gdje se nalazi vožnja "Pirati s Kariba", u podrumu broda u zaključanom dijelu. Unatoč zanimljivim glasinama, Walt je kremiran prije nego što je sahranjen u Memorijalnom parku

Forest Lawn smještenom na aveniji Glendale 1712 S u Glendaleu u Kaliforniji. Njegov je pogreb držan u tajnosti. Park je otvoren za javnost i tamo se može posjetiti Disneyev grob.

Nakon njegove smrti, projekte je nastavio voditi njegov brat Roy koji se pobrinuo i za ostvarenje spomenutog sna, otvorivši "Walt Disney World Resort" 1971. godine u Orlando. Čak i borba oko nasljedstva nije utjecala na dobit (Roy Jr. i Dianin suprug, bivši nogometaš Ron Miller, desetak su se godina borili za nasljedstvo). Od tada su se Disney tematski parkovi otvorili u Tokiju i Parizu. Disneyevi parkovi nastavljaju rasti stvaranjem Disney-MGM Studios, Animal Kingdom i opsežnog sportskog kompleksa u Orlando.

Korporacija Disney također se razgranala u druge vrste filmova stvaranjem Touchstone Films, u glazbu s Hollywood Recordsom, čak i na odmore sa svojim Disneyevim kružnim linijama.

Od 2009. godine do svoje smrti Diane Marie Disney Miller bila je predsjednica upravnog odbora Zaklade obitelji Walt Disney. Ova je organizacija vlasnica i voditeljica obiteljskog muzeja Walta Disneya smještenog u San Franciscu. U njemu se mogu naći tisuće predmeta vezanih uz njegovu karijeru i život, uključujući i brojne nagrade koje je osvojio. Također je bila ključna u koncepciji i završetku koncertne dvorane Walta Disneyja u Los Angelesu.

Sharon Mae Disney, izabrana je u upravni odbor tvrtke Walt Disney. Uz to, Sharon je bila povjerenica Kalifornijskog instituta za umjetnost, Centra za edukacijsku terapiju Marianne Frostig i zaklade Curtis School. Također je bila aktivna u Los Angeles County Music Centeru. Nekoliko godina nakon njezine smrti, Zaklada Sharon D. Lund donirala je veliku donaciju Kalifornijskom institutu za umjetnost, organizaciji koju je velikodušno podržavao i njezin otac Walt, a škola plesa preimenovana je u Sharon Disney Lund School plesa.

Mickey Mouse je 18. studenog 1978. postao prvi animirani lik u povijesti koji je dobio svoju zvijezdu na Stazi slavnih u Hollywoodu. Kasnije je još šest Disneyevih likova nagrađeno zvijezdom: Snjeguljica (1987.), Žabac Kermit (2002.), Paško Patak, stariji prijevod Pajo Patak, (2004.), Winnie the Pooh (2006.), Zvončica (2010.) i Muppetsi (2012.).

Sovjetska astronomka, Ljudmila Karačkina, 1980. godine otkrila je manji planet i nazvala ga po Waltu Disneyu. Planet se zove 4017-Disney.

Walt Disney primljen je 2000. godine u Kuću slavnih nacionalnih izumitelja zbog stvaranja višepplanske kamere koja je razvijena kako bi proizvela realističnije i emocionalno utjecajnije animacije.

Iako su Walta opisivali kao gotovo bolno sramežljivog, nesigurnog i samozatajnog, svoju je sramežljivu i nesigurnu osobnost skrivao iza svog javnog identiteta u impresivne 43 godine karijere. Sa svojim je timom animatora Disney osvojio 48 Oscara i sedam nagrada Emmy te brojne druge nagrade. Tijekom svog života osvojio je 22 Oscara, uz četiri počasna, od ukupnih 59 nominacija. Vlasnik je rekorda s najviše Oscara i nominacija za istu nagradu u povijesti te je jedna od najmoćnijih osoba svjetskog animiranog filma i najzaslužnija za popularizaciju crtanog filma te autor mnogih otkrića vezanih za produkciju crtanih filmova. Osvojio je i tri Zlatna globusa i najvišu američku civilnu nagradu, Medalju slobode.

"... nakon njegove smrti, 'Disney' više nije ime, već čarobna riječ koja priziva kolektivna sjećanja na otrovane jabuke, bundeve s koćijama i raskalašene plave duhove." Anita Silvey